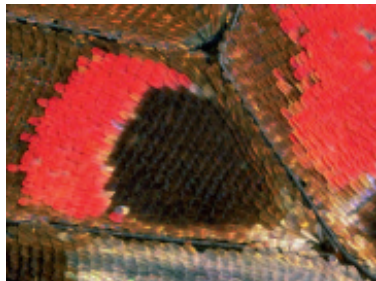

Vlinders

Auteur: Ineke Koopmans – De Vlinderstichting

De vlinder is een wonderlijk wezen. Zijn leefwijze is fascinerend: de manier waarop hij zich van rups tot vlinder ontpopt is in veel culturen symbool gaan staan voor transformatie en wedergeboorte. Lang geleden dacht men zelfs dat rupsen en vlinders geheel verschillende dieren waren. Het duurde duizenden jaren voordat men erachter kwam dat de kruipende, dikke rups verandert in een fladderende, lichte vlinder.

Vlinders behoren binnen de orde Insecten tot de Lepidoptera. De letterlijke vertaling is 'schubvleugeligen'. De vleugels van vlinders zijn bedekt met schubben, die op verschillende wijze licht absorberen. Zo krijgen ze de voor ons zichtbare kleuren en tekening.

Vlindervleugels zijn bedekt met schubben (Foto: Ab Baas)

Aan de uiteindelijke vlinder gaan heel wat stadia vooraf. Van eitje naar rups, van rups naar pop, van pop naar vlinder. De eitjes worden afgezet op waardplanten, de plant die de rups prefereert. Vlindervrouwtjes zijn in staat om geschikte waardplanten te vinden omdat ze aan het uiteinde van hun pootjes een gevoelig orgaanje hebben waarmee ze suikers ongeveer 2000 keer sneller kunnen proeven dan een mens.

Van eitje tot vlinder

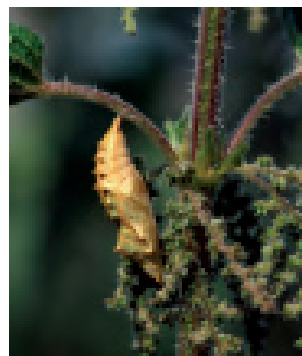
Als de rups uit zijn eitje kruipt wil hij maar 1 ding: eten. De rups groeit en groeit, en vervelt als hij niet meer in zijn huidje past. Dit gebeurt meestal 4 of 5 keer. Rupsen kunnen gedurende het hele jaar en op allerlei plaatsen worden aangetroffen. Veel vlindersoorten zijn als rups aanwezig tussen april en september. Sommige soorten kunnen gemakkelijk gevonden worden in de tuin, parken of wegbermen. Veel tuinplanten

Het landkaartje legt haar eitjes in een ketting onder een blad (Foto Ab Baas)

Rupsen van de dagpauwoog lusten alleen brandnetel (Foto: Henk Bosma)

De pop van een kleine vos (Foto: Kars Veling)

worden door rupsen als voedsel gebruikt, zoals bijvoorbeeld kruisbloemigen, liguster en geraniums. Ook de hoekjes met 'onkruid', zoals brandnetel of haagwinde, zijn geschikt voor rupsen. De laatste vervelling van de rups is anders dan alle voorgaanden: in plaats van een zacht rupsenhuidje komt er een stevige pophuid tevoorschijn. Een rups verpopt hangend aan een tak of blad of op (en soms onder) de grond. Hoelang dit duurt hangt af van de soort. Bij een groot koolwitje duurt het ongeveer 2 weken. Tenslotte barst de pop open en kruipt de vlinder naar buiten. De vleugels zijn nat en opgevouwen en de vlinder kan nog niet vliegen. Vanuit het lijf wordt bloed in de vleugels gepompt en krijgen de vleugels hun uiteindelijke vorm. De vlinder kan tijdens dit proces niet vliegen, en is dus erg kwetsbaar! Zodra de vleugels opgepompt zijn kan de vlinder vliegen en op zoek naar voedsel en een partner.

KADERTEKST: Dagvlinder of nachtvlinder?

Afgaand op de namen, lijkt het alsof je deze twee groepen simpel uit elkaar kunt houden: dagvlinders vliegen overdag, nachtvlinders vliegen 's nachts. Maar dat klopt niet altijd, want er zijn ook nachtvlinders die overdag vliegen! De Sint-Jansvlinder en de kolibirievvlinder zijn voorbeelden van zogenaamde dagactieve nachtvlinders.

Je kunt dag- en nachtvlinders uit elkaar houden door goed te kijken naar de voelsprieten. Die eindigen bij een dagvlinder altijd in een knopje, bij nachtvlinders niet. Antennes van nachtvlinders zijn meestal veer- of draadvormig. Ze gebruiken ze om mee te ruiken, sommige soorten kunnen vrouwtjes op meer dan een kilometer afstand waarnemen.

Vlinders in de winter

Vlinders overwinteren allemaal op hun eigen manier, in verschillende stadia

(als eitje, rups, pop of vlinder). Voor sommige vlinders is de winter in Nederland te koud. Als ze hier zouden blijven, zouden ze dood gaan. Deze vlinders komen in de zomer naar Nederland en gaan in de herfst naar het zuiden. De atalanta en de distelvlinder overwinteren bijvoorbeeld in Spanje of Marokko. Maar voor elk stadium is beschutting nodig.

Maar niet alle vlinders gaan in de winter weg. Sommige vlinders kruipen weg in een beschut hoekje, een schuur of een holle boom. Ze houden een soort winterslaap, en komen in de lente pas weer te voorschijn. Als je zo'n 'slapende' vlinder in de winter in de schuur of op de zolder vindt, kan je hem het beste gewoon met rust laten. Al op de eerste zonnige lentedag komen de 'vlinderoverwinteraars' te voorschijn: de citroenvlinder, de gehakkelde aurelia, de dagpauwoog en de kleine vos.

Er zijn ook een heleboel soorten die niet als vlinder, maar als eitje, rups of pop overwinteren. Rupsen verstoppen zich ergens in het gras, tussen de beplanting of onder afgefallen blad. Laat uitgebloeide planten dus vooral met rust en maai gefaseerd en niet in de winter.

Vlinders in de tuin

De kleine vos komt veel voor in tuinen (Foto: Henk Bosma)

Naast planten is ook zonlicht belangrijk. Warme en beschutte plekjes zijn essentieel: in de zon en uit de wind. Er zijn verschillende mogelijkheden om luwte te creëren, zoals sleedoorn- of ligusterhagen. U kunt ook warmte creëren door reliëf aan te brengen. Zo zullen vlinders graag vertoeven op een zuidhellinkje met zandige en onbegroeide plekjes.

De plakker is een nachtvlinder en heeft veervormige antennen (Foto: Saxifraga-Frits Bink)

De atalanta is een dagvlinder en heeft antennen die in een knopje eindigen (Foto: Henk Bosma)

Het vlindervriendelijk maken van uw tuin begint bij de planten. Voor een vlindervriendelijke tuin zijn 2 typen planten nodig: voedselplanten voor rupsen en nectarplanten voor vlinders. Omdat rupsen kieskeurige eters zijn, die vaak maar één soort plant lusten, is de keuze beperkt. Waardplanten zijn vaak wilde planten, zoals brandnetels en gras- of klaversoorten. Maar gelukkig zijn ook sommige tuinplanten goede waardplanten, bijvoorbeeld klimop of hulst.

Een bekende nectarplant is de buddleja, de vlinderstruik. Maar ook lavendel, hemelsleutel en herfstaster zijn voorbeelden van goede nectarplanten. In een vlinderrijke tuin bloeien allerlei soorten bloemen vanaf het vroege voorjaar tot de herfst, zodat er altijd voldoende voedsel is voor de vlinders.

Met al dit vrolijke bloemenbezoek zal niemand moeite hebben. Maar rupsen zijn grote eters. Vooral het groot of het klein koolwitje veroorzaakt in moestuinen nogal eens problemen. De eitjes worden afgezet op koolbladeren en de rupsen die uit deze eitjes kruipen zijn daar verzot op. Om een rupsenplaag te voorkomen kunt u een aantal milieuvriendelijke maatregelen nemen. Zorg voor variatie in de beplanting. Koolwitjes houden bijvoorbeeld niet van de geur van salie en pepermunt. Als u deze planten tussen de kool plant, krijgen de koolgewassen zelden bezoek van deze vlinders. Fijn insectengaas over uw kool of planten plaatsen is een andere optie. En controleer uw koolplanten regelmatig op vlindereitjes. U kunt natuurlijk altijd 1 of 2 planten 'opofferen' aan de rupsen en de rest beschermen. Zo kunt u zelf de ontwikkeling van eitje naar vlinder van dichtbij meemaken.

Een koolwitje op ijzerhard: een goede nectarplant (Foto: Henk Bosma)

Met een vlindervriendelijke tuin helpt u de natuur een handje. Maar misschien is de belangrijkste reden wel dat uw tuin aan belevingswaarde wint. Het glinstert, flitst en fladdert in uw tuin: uw nieuwe tuingezelschap.

KADER: De Vlinderstichting 25 jaar

In 25 jaar heeft De Vlinderstichting veel bereikt voor vlinders en libellen. Maar nog steeds zijn het sterk bedreigde diergroepen, die veel extra aandacht nodig hebben om in Nederland te kunnen worden behouden.

Het Vlinderstichting jubileumjaar 2008 staat bol van activiteiten en feestelijkheden, zoals een jubileumboek, de Nachtvlindernacht en een fotowedstrijd. Voor een actueel overzicht van de activiteiten of vragen kunt u terecht op www.vlinderstichting.nl/jubileum, of stuur een mailtje naar info@vlinderstichting.nl.

Meer weten?

Ga naar www.vlinderstichting.nl , www.vlindertuinen.nl of www.uwtuinvolvlinders.nl

Of bestel het boek 'Vlinders in de tuin. Tuinideeën en praktische tips' bij De Vlinderstichting

VLINDERPORTRETTE

Oranjetipje

Het oranjetipje valt op door, de naam zegt al, zijn oranje vleugeltippen. De vlinders vliegen in april en mei, maar het grootste deel van zijn leven brengt deze soort door als pop. De rupsen verpoppen eind juni en overwinteren ook zo. De belangrijkste waard- en voedselplanten van het oranjetipje zijn pinksterbloem en look-zonder-look. Maar in de tuin zetten ze hun eitjes ook af op judaspenning en damastbloem.

Wist u dat: Alleen de mannetjes oranje vleugeltippen hebben? Ze kunnen bij het zoeken naar een wijfje, dat helemaal wit is, nog wel eens per ongeluk een koolwitje achtervolgen. Pas als hij haar geur kan waarnemen bemerkt hij zijn vergissing en zoekt verder.

Landkaartje

Het landkaartje is de enige vlinder in Nederland die er in de lente anders uitziet dan in de zomer. De voorjaarsvorm is oranje, de zomervorm is zwart. Grote brandnetel is de belangrijkste waardplant. Eitjes worden op een gemakkelijk herkenbare manier afgezet: vanaf de onderkant van de bladeren op elkaar gestapeld.

Wist u dat: het landkaartje graag nectar van witte schermbloemen drinkt? De lentevorm (oranje) is vaak te vinden op fluitekruid, de zomervorm (zwart) op berenklauw.

Atalanta

De atalanta is gemakkelijk te herkennen: een zwarte vlinder met twee rode banen op zijn vleugels en bovenaan wat witte vlekken. Het is een echte nectarliefhebber: vaak te vinden op akkerdistel, hemelsleutel en koninginnenkruid. Ook drinken atalanta's in het najaar het sap van rottend fruit. Het vrouwtje zet haar eitjes af op de grote brandnetel, waar de rupsen van eten.

Wist u dat: Atalanta's trekvlinders zijn? In het najaar trekken ze naar Zuid-Europa, waar ze eitjes leggen. In het voorjaar vliegt de nieuwe generatie weer naar Nederland.

Boomblauwtje

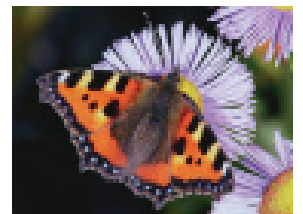
Er zijn meerdere soorten blauwtjes, maar als u in uw tuin een blauwe vlinder ziet is het meestal een boomblauwtje. Deze soort heeft veel verschillende waardplanten zoals klimop, hulst, sporkehout, kattenstaart en struikheide. Het boomblauwtje overwintert als pop, en al in april vliegen de eerste vlinders.

Wist u dat: De rups van het boomblauwtje vaak wordt bezocht door verschillende mieren? De mieren likken een zoete stof op die de rups uitscheidt, in ruil beschermen ze hem tegen belagers.

Kleine vos

Al vroeg in het voorjaar zien we de kleine vos, die als vlinder overwintert en bij de eerste zonneschijn tevoorschijn komt. De vlinder is niet kieskeurig en kan op veel bloemsoorten gezien worden. De grote brandnetel is de waardplant, waarop de rupsen in groepjes bij elkaar leven.

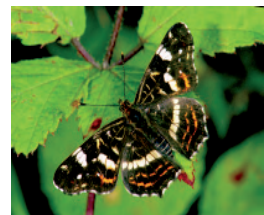
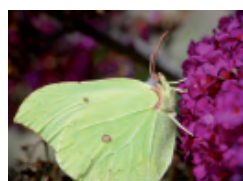
Wist u dat: De zijkant van de kleine vos heel erg donker is? In de winter verschuilt hij zich in donkere hoekjes en is met dichtgeklapte vleugels dan bijna onzichtbaar.

Citroenvlinder

Het mannetje van de citroenvlinder doet zijn naam eer aan: hij is citroengeel. Het vrouwtje is lichtgroen tot crèmekleurig. Hij leeft op allerlei plaatsen waar de waardplanten, sporkehout en wegedoorn, groeien. De citroenvlinder overwintert als vlinder tussen de bladeren en verschijnt dus al in het vroege voorjaar.

Wist u dat: Citroenvlinders achteruit kunnen vliegen? Dit gebeurt tijdens de baltsvlucht.

Klein koolwitje

Het klein koolwitje lijkt op het groot koolwitje, maar is wat kleiner en heeft minder zwart op de vleugelpunten. Als je een witje ziet zal het meestal het klein koolwitje zijn, want die komt in Nederland het meeste voor. De vlinder vliegt van april tot september, het klein koolwitje overwintert als pop.

Wist u dat: Vraat van de rupsen aan kool gemakkelijk is op te lossen door koolplanten af te wisselen met andere planten? Koolwitjes zijn bijvoorbeeld niet gesteld op de geur van salie en pepermunt en zullen uw kool met rust laten.

Bruin zandoogje

De waardplanten van het bruin zandoogje, dat vliegt van juni tot augustus, zijn allerlei grassen. De rupsen overwinteren dan ook diep weggekropen in graspollen, en als het niet te koud is eten ze in de winter van de nog aanwezige groene sprietjes.

Wist u dat: Mannetjes van het bruin zandoogje een vreemde versiertruc hebben? Voor de paring verspreid hij een speciale, voor het vrouwtje aantrekkelijk geur, die voor ons nog het meest lijkt op die van 'vieze sokken'.

Dagpauwoog

Met zijn prachtige tekening is de dagpauwoog een graag geziene verschijning. De ogen dienen ter afschrikking van vijanden. Net als veel van zijn familieleden is ook van de dagpauwoog afhankelijk van de grote brandnetel als waardplant. Zijn favoriete nectarplant is de vlinderstruik, maar hij is ook regelmatig te vinden op andere nectarplanten.

Wist u dat: De dagpauwoog potentieel veel nakomelingen heeft? De vrouwtjes leggen maximaal 800 tot 1000 eitjes!

Bont zandoogje

In tegenstelling tot veel andere vlinders, neemt het bont zandoogje toe in aantal. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de klimaatverandering. De eerste vlinders vliegen in april, ze kruipen uit de pop die de winter heeft doorgebracht. Deze soort is weinig kieskeurig; verschillende nectarplanten zijn in trek. Rupsen eten grassen.

Wist u dat: Donkere bont zandoogje mannetjes in het voordeel zijn? Met hun donkere kleur warmen ze sneller op en kunnen ze langer op zoek naar vrouwtjes dan hun lichtere concurrenten.

